

YAPONIYA TA'LIM TIZIMI

*Bazarova Moxinur Zokir qizi
Ortiqov Kamron Umarbek o'g'li*

*Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida o'tkazilayotgan islohotlarning maqsadi mamlakat ta'limini yangi bosqichga ko'tarish, yosh avlodga ta'lim va tarbiya berishda xalqimizning boy va qadimiy me'rosi, pedagogik tajribasidan samarali foydalanish, shu bilan birga, rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rganib, eng foydali ta'lim uslub va metodlarini o'zlashtirishdan iboratdir. Maqolada o'z tarixida ta'lim tizimidagi islohotlar evaziga yuqori taraqqiyotga erishgan mamlakatlarda biri sifatida Yaponiya ta'lim tizimi haqida so'z boradi. O'ylaymizki, xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va tahlil etish bugungi kunda mamlakatimiz ta'limida kechayotgan islohotlarni teranroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, pedagogik tajriba, pedagogik metodlar, jamiyat, ta'lim. tarbiya, rivojlangan mamlakatlar tajribasi, "Meydzi islohotlari" yapon tarbiyasi, xalqning qadimiy me'rosi, taraqqiyot.

KIRISH

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida o'tkazilayotgan islohotlarning maqsadi mamlakat ta'limini yangi bosqichga ko'tarish, yosh avlodga ta'lim va tarbiya berishda xalqimizning boy va qadimiy me'rosi, pedagogik tajribasidan samarali foydalanish, shu bilan birga, rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rganib, eng foydali ta'lim uslub va metodlarini o'zlashtirishdan iboratdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mamlakatimiz, tomonidan ta'limga qaratilayotgan e'tibor alohida e'tirofqa sazovordir, maktab va maktabgacha ta'lim muassasalarining qayta qurilayotganligi, moddiy-texnik jihatidan jihazlanayotganligi, yangi tipdagi maktablar tashkil etilayotganligi fikrimizning yaqqol dalilidir.

2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmonda uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish masalasi ustuvor vazifa qilib belgilangan [2].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Prezidentimiz, mamlakat rahbariyati tomonidan o'qituvchilarni moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyatdagi sha'ni, hurmatini o'rniga qo'yish, ularni rag'batlantirish borasida qilinayotgan sa'yi-harakatlar bugungi kunda ta'lim tizimida faoliyat olib borayotgan pedagog kadrlarning o'z kasbidan faxr-iftixor tuyg'ularini tuyishlari bilan bir qatordaularning jamiyat oldida yuksak mas'uliyati mavjud-ligidan dalolat beradi. Bu say'i-harakatlar jamiyatdagi ta'limga, maktabga va o'qituvchiga bo'lgan munosabatni o'zgartirishga, eski tizimning ma'muriy-buyruqbozlik usullaridan voz kechishga qaratilgan muhim qadamdir.

O'z tarixida ta'lim tizimidagi islohotlar evaziga yuqori taraqqiyotga erishgan mamlakatlar tajribasini o'rganish bugungi kunda mamlakatimiz ta'limida kechayotgan o'zgarishlarni teranroq tushunishga yordam beradi.

Shunday mamlakatlardan biri Yaponiyadir. Biz Yaponiya tajribasiga murojaat qilishimizning boisi shundaki, yapon millatining urf-odatlarini, milliy qadriyatlarini, oilaviy munosabatlari xalqimiz qadriyatlariga yaqindir. Aslida, yapon tili turkiy tillar mansub bo'lgan Oltoy tillari oilasiga kiradi. Shuning uchun xalqlarimiz orasida umumiylik bo'lishi tabiiy holdir.

Yaponiya ta'limidagi islohotlar 1867-1868 yillarda boshlangan. Bu davr tarixda "Meydzi erasi" deb yuritiladi. Mamlakatda amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar boshida Yaponiyaning 122 chi imperatori Musuxito turadi.

1872 yilda Yaponiyada «Ta'lim haqida Qonun» qabul qilindi. Bu qonunda Yaponiya ta'limi G'arb ta'limi bilan uyg'unlashtirildi. Yaponiya konstitutsiyasining 26-moddasiga 1947 yilda o'zgartirish kiritilgan, bunga muvofiq ta'lim olish huquqi quyidagicha tahrir etilgan: «Barcha qonunda ko'zda tutilgan tartibda, o'z qobiliyatiga mos ravishda ta'lim olish huquqiga ega. Barcha o'z qaramog'ida bo'lgan bolalarning majburiy ta'lim olishini ta'minlashi zarur. Majburiy ta'lim bepul amalga oshiriladi» [6].

Ta'lim-tarbiya jarayoni be'vosita oiladan boshlanadi. Yapon oilasidagi milliy qadriyatlar o'zbek oilalaridagiga o'xshash. Ya'ni, katta yoshlilarga nisbatan hurmat-ehтиrom, o'g'il bolalar va qiz bolalar tarbiyasiga alohida yondashuv (o'g'il bolalarni oila tayanchi sifatida tarbiyalashsa, qiz bolalarni ko'proq uy yumushlariga o'rgatishadi) mavjud.

O'g'il bolalar uchun uyushtiriladigan "o'g'il bolalar kuni" milliy bayramida turli rangdagi "karp"(sazan) balig'i rasmini osmonga ko'tarishadi

– bu baliq uzoq vaqt oqimga qarshi suza oladi va kelajakda hayotiy qiyinchiliklarni yengib o'tishi lozim bo'lgan erkaklar yo'lini aks ettiruvchi timsol bo'lib hisoblanadi. Maktabda ham o'g'il bolalar va qizlar o'rtasidagi farq yaqqol

namoyon bo'ldi – o'g'il bolalar darsdan so'ng ta'lim jarayonini turli to'garaklarda davom ettirsalar, qizlar be'malol yemakxonada o'tirishlari mumkin [7].

Zamonaviy yapon oilasi bir qancha o'ziga xoslikni saqlab keladi, ularning eng asosiysi – patriarxallik. An'anaviy yapon oilasi bu – ona, ota va ikki farzand. Avvallari oilaviy rollar aniq differensiyalashgan edi: er – boquvchi, xotin – uy bekasi, ammo keyingi paytlarda g'arb madaniyatining ta'siri sezila boshladi, yapon ayollari oilaviy majburiyatlarni ish bilan qo'shib olib borishga harakat qilishmoqda, ammo erkaklar bilan tenglashishga ularga hali ancha bor, hozirda ham ularning asosiy vazifasi uy va bolalar tarbiyasi, erkaklar esa doimo ish bilan band.

Go'daklik davrida yaponlar bolaga hech narsani ta'qiqdashmaydi, kattalardan ular faqat "xavfli", "yomon" kabi ogohlantirishlarni eshitishadi. Agar bola baribir qoqilib yiqilsa, ona o'zini aybdor his qiladi va uni ehtiyot qilolmagani uchun bolasidan kechirim so'raydi. Bolalar yura boshlaganda ularni hech qachon qarovsiz qoldirishmaydi. "Hamma narsa mumkin" bo'lgandavr faqat 5 yoshgacha davom etadi. Shu davrgacha yaponlar bolalarga "podshoday" munosabatda bo'lishadi. 5 yoshdan 15 yoshgacha esa "quldek" munosabatda bo'lishadi. Keyin esa "do'st" bo'lishadi. Bu sharqona hikmat bizga ham notanish emas, ammo farqi shundaki, yaponlar bunga qat'iy rioyaetishadi. 15 yoshli o'smir o'z majburiyatlarini yaxshi biladigan, qoidalarga qat'iy rioya etadigan "katta odam" sifatida qabul qilinadi.

Yapon pedagogikasining asosiy vazifasi – jamoa bilan yakdil mehnat qila oladigan insonni tarbiyalashdir. Bolalarni ochiq raqobat qilishdan qochishga o'rgatishadi, chunki birining g'alabasi boshqasining mag'lubiyatidir.

Shu o'rinda, yapon bog'chalariganing o'ziga xos tomonlariga ham e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir. Maktabgacha ta'lim muassasalarining 59,9 foizi xususiy, 40,8 foizi munitsipal, 0,3 foizi esa davlat muassasalaridir. Bolalar 3-5 yoshdan bog'chaga borishadi. Ularni 8 kishilik guruh(xan)larga biriktirishadi. Yapon bog'chalarida bolaning "o'z ish joyi" mavjud, ya'ni yapon bolalari bog'chaga "ishga" borishadi. Bu holat ularda go'daklikdan mas'uliyat hissini tarbiyalashga qaratilgan. Avval ta'kidlaganimizdek, guruhlarda individuallikdan ko'ra jamoaviylikni tarbiyalashga ko'proq ahamiyat berishadi. Har besh oyda bolaning guruh(xan)i o'zgartiriladi. Agar bola 2yil bog'chada bo'lsa, demak u 4 ta guruhga qo'shiladi. Turli xarakterdagi bolalar bilan muloqotga kirishuv hamda birgalikdagi faoliyat bolada kelajakda ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Bizda ota-onalar ko'pincha bolani bir guruhdan boshqa guruhga o'tkazishga qat'iy qarshilik ko'rsatishadi. Ammo, ilk bolalik davrida bola psixologik jihatdan ancha egiluvchan, moslashuvchan bo'lib, o'zgarishlarga tez ko'nikadi, shu xususiyatdan foydalangan holda bolalarda ijtimoiy adaptatsiyani rivojlantirish masalasi shaxs shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilari bilan suhbatda ayrim bog'chalarimizda

xuddi shunday tajriba joriy etilayotganligi aytib o'tishdi. O'ylaymizki, yuqoridagi tajribani boshqa muassasalarda ham ommalashtirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Yaponiyada o'qiyotgan o'quvchilar maktabga tegishli bo'lgan kuchli muhabbat tuyg'usiga ega, ular maktabga nisbatan hech qachon o'zlarini begona odamlar kabi his qilmaydi. Yaponiyada o'quvchilarasida maktabda o'zini baxtli his qiladi (ularning 85 foizi).

maktabda farroshlar yo'q – sinfni (maktabbinosini) bolalar toza tutadilar.

odatda zaxira o'qituvchilar yo'q, mabodo o'qituvchi kasal bo'lib qolsa, bolalar sinfda o'zlari shug'ullanadilar ularga hech kim qaramaydi.

yuqori sinf qizlariga sochni yoyib yurish va dekorativ kosmetikadan foydalanish man etiladi. Ular tizzadan pastga tushadigan yubka kiyishadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Ta'lim Yaponiyada oila, jamiyat va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan – “iloh” darajasiga ko'tarilgan, chunki, mamlakatda qabul qilingan “umrbod yollanish” tamoyili insonga jamiyatda munosib joyni egallash uchun faqat bir marta imkoniyat beradi va yaxshi ta'lim olish shu imkoniyatni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun kafolat yaratadi.

Yapon maktablarining an'anaviy maqsadi ta'lim berishdan ko'ra ko'proq tarbiyalashga qaratilgan, zero, xalq orasida “olim bo'lishdan ko'ra yaxshi odam bo'lish afzalroqdir”, degan ibora mavjud. Bu maqsad kichik maktab yoshidagi sinflarda o'quv rejalariga kiritilgan maxsus fanlar orqali amalga oshiriladi.

Insonning shaxs bo'lib shakllanishi jarayoni, uning xalq an'anaviy madaniyatiga oshno bo'lishi, kichik yoshdan boshlab qabul qilingan me'yorlarga o'rgatilishi o'zining ijobiy natijasini beradi. Yaponiyada bolalarda o'z mamlakati an'analarga nisbatan bog'liqlik hissini shakllantirish maqsadida ular uchun juda ko'plab bayramlar tashkil etiladi [4].

Kunchiqar mamlakatida bugungi kun dunyo mamlakatlari uchun umumiy bo'lgan, yoshlarning kattalar tanqidini qabul qilmaslik holatlari, kattalarga, shu jumladan, ota-onalarga nisbatan agressiv munosabatlar, o'smirlar o'rtasida suidsidning o'sishi kabi bir qancha salbiy holatlarham uchraydi, albatta. Ammo, o'rtadagi farqlarga qaramasdan, yaponlardan bolalarga nisbatan g'amxo'rlik, yangi avlod muammolariga e'tibor, ota-onalarning bola taqdiri uchun yuqori mas'uliyati, oilaviy an'analarga bo'lgan hurmat kabi sifatlarni o'rnak sifatida qabul qilsa arziydi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida kechayotgan islohotlar xalqimiz tomonidan juda ijobiy qabul qilinayapti. Ta'limga nisbatan bo'lgan dunyoqarash o'zgarib bormoqda. Albatta, biz dono xalqimiz asrlar davomida ta'lim-tarbiya sohasida erishgan katta bilim hamda tajribalarga asoslanamiz, ammo taraqqiy etib borayotgan dunyo

ta'lim- tarbiya sohasida ham yangi, innovatsion g'oyalar, noan'aviy yondashuvlarni joriy etishni talab etmoqda. Mazkur o'zgarishlarga xolisona baho berish, kamchiliklarga yo'l qo'ymaslik uchun biz ta'lim sohasidagi xorijiy mamlakatlar tajribasini har tomonlama o'rganishimiz va ta'lim tizimi sifati va samaradorligini oshirishda muhim sanalgan xulosalar chiqarishimiz foydadan xoli bo'lmaydi, deb o'ylaymiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sh.M.Mirziyoev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”. 2017. – 488 b.
2. Sh.M.Mirziyoevning 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. Lex.uz
3. Koretskaya, S.V. An'anaviy madaniyatlarda oilaviy ta'lim: Yaponiya va Shimoliy Kavkaz materiallari haqida / S.V. Koretskaya. – pedagogika fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya. - Vladikavkaz, 2013 yil.
4. Nakasone Ya. Yaponiyaning 21-asrdagi davlat strategiyasi: Per. yapon tilidan M., 2011 yil.